

גרשון הורביץ ז"ל

עלה מלידא בשנת 1885, ומסמל בואה של תקופה חדשה. בלידא רבים הדבקים ברעיון חיבת ציון. כבר הזכרנו לעיל את יסוד החברה "עולי רגלים". ידועים לנו שמותיהם של אחדים מעסקני התנועה מנשואי העדה בלידא: ר' מרדכי פיינשטיין (שבא בהסכמה על ספרו של ר' נתן פרידלנד, מגדולי הרבנים בדורו שתמכו ברעיון יישוב א"י), ר' שמואל גולדברג, שהיה אחד הפעילים ביותר בתעמולה ובקיבוץ כספים למטרה זו וכנראה, שימש בשעתו באיכוו העיקרי של הרב קאלישר ברוסיה, ר' שמואל צבי קמנצקי והדיין ר' יעקב קאפשטיין (כתבים קבועים בכתב העת "הלבנון") ועוד ועוד, ובראשם — הרב החדש, ר' יצחק יעקב ריינס, הידוע ביחסו החם לרעיון עוד משוונציאן.

ובינתיים נוסדו המושבות הראשונות בארץ-ישראל. לפי דרישת הפקידות של הברון רוטשילד, הוטל על מורשי ועד חובבי ציון ברוסיה לבחור שישה צעירים מוכשרים וחרוצים שישלחו לארץ-ישראל ואחרי קבלם הכשרה יסודית בחקלאות, יוכלו לשמש מדריכים לאיכרי המושבות. בין ששת הנבחרים, היה גם גרשון הורביץ, מלידא, יליד 1855 (או בן 30), חתנו של אהרון פפירמייסטר (ר' להלן). חניך התלמוד-תורה, ולאחר מכן, תלמיד ישיבת מיר, בעזבו את ספסל הישיבה, למד לשונות זרות: רוסית, גרמנית, צרפתית. ב-1885 נשלח לארץ-ישראל. משך זמן מסוים עבד במושבת זכרון-יעקב. עבר אחר כך לראשון-לציון, מקום שם עבד בתורת גנן, שימש מדריך לעולי בסרביה בבאר-טוביה. ב-1897 זכה להיות בין המתנחלים בראשון-לציון על שטח של 60 ד' שהוקצב לו מן הפקידות של הברון. כשנוסדה חברת "כרמל מזרחי", נבחר לשמש כמנהל המשרד המרכזי. לדברי גיסתו, הגב' שמעוני (אלמנת המשורר דוד שמעוני) הוא אשר הכניס את עץ האקליפטוס. נפטר בראשון-לציון בשנת 1938. הגיח שתי בנות, שתיהן בארץ.

אהרון פפירמייסטר ז"ל

היה יליד קורלנד (1837) ולאחר שהתמחה בבישול שיכר, הקים בית חרושת בפוספסקי שליד וילנה. גר כל הזמן בוילנה, מקום שם היה מקורב לאנשי חובבי ציון. ב-1887, לאחר שמבשלת השיכר שלו הוצתה ע"י מתחרהו הגוי ונשרפה כליל, עבר ללידא. מקום בו התגורר אחיו, יעקב פפירמייסטר, מייסד מבשלת השיכר הגדולה הראשונה בעיר. פה היה מידידיו הקרובים ומבאי ביתו של הרב ריינס. כשהגיע לרוסיה שליחים מא"י (ובניהם אליעזר בן-יהודה), ור' אהרון פפיר-מייסטר נפגש אתם ושמע מהם על המושבות, החליט להגשים את שאיפתו לעלות לארץ ולהיות לעובד אדמה. עוד ב-1885 עלו לארץ אחיו המהנדס, ברוך (הוא שבנה בראשון את בית-הכנסת הגדול) ובנו הבכור שלום. בכסף ששלח להם ר' אהרון, רכשו אלף מתוך שבעת אלפים הדונמים שנקנו סמוך לחולות מדרום-מערב לבית-דגון בשכיל מושבת ראשון-לציון, והתחילו בהכנות לעליית המשפחה. שבע שנים ארך הדבר:

³ ד"ר ישראל קלויזנר — חבת ציון בליטא, ספר יחזקת ליטא, עמ' 490—491.

⁴ אולי הכוונה להבאת העץ לראשון-לציון, שכן, כידוע לנו, טוען ביה"ס החקלאי מקה-ישראל לזכות ראשונים בנדון זה.

הכשרת הקרקע, עיבוד, נטיעה, בניית בית מגורים ובנייני משק וכו'. ובי"ז בתמוז שנת תרנ"ב (1892) יצאה המשפחה: ר' אהרון ואשתו לאה לבית דודון מקובנה, ותשעה מילדיהם, מלידא בדרכם לארץ. נכבדי העיר ובראשם הרב ריינס, חובבי ציון נלהב וידיד המשפחה, אשר מתוך שמחה על התחלה של שיבת ציון, הכריזו על ביטול תענית הציבור שחל באותו יום, ליוז את היוצאים עד תחנת הרכבת.

ר' אהרון פפירמייסטר היה מנכבדי המייסבה ראשון-לציון וממניחי יסודותיה. אכן, דרכו במושבה לא היתה סוגה בשור שנים. מאחר שכל ההשקעות במשקו נעשו על ידי עצמו, במזומנים, ראה עצמו בלתי תלוי בפקידות של הברון ולא רצה להסתגל להוראותיהם. אחיו ברוך עמד זמן רב במאבק ממושך אתם בנוגע לשיווק ענביו וכד'. ר' אהרון היה משך שנים רבות חבר בוועד המושבה, בתפקיד גזבר הוועד.

חתנו, הסופר וחוקר הארץ ישעיהו פרס, מתאר את בית חותנו:

"בית פפירמייסטר בראשון-לציון היה פתוח לרווחה לכל באיו. באולם הגדול עמדו לאורך ארבעת הקירות ספות מרופדות, ששימשו ביום לישיבה, ובלילה לשינה, ובמרפסת הגדולה היה ערוך השולחן הגדול. ר' אהרון היה בעל מזג טוב ואהוב על יושבי המושבה, שבהנהלתה השתתף. אולם מאוזויו לראות לעת זקנה את כל בניו וכל בנותיו יושבים על הקרקע סביב לו לא נתגשמו. בניו ובנותיו הצעירים יצאו לחו"ל לשם לימודים. רק בנו הבכור שלום, בתו הבכירה רייכל ובעלה האגרונום והחקר לאי הוותיק גרשון הורביץ, ומינה עם בעלה שמואל כהן (מי שהתאים בזמנו את המנגינה לשיר "התקוה") נשארו צמודים לקרקע בראשון-לציון."

צאצאיהם האחרים: פיגה (נשארה בחו"ל, אשתו של העסקן הציוני צבי שייניק, שפעל רבות בלידא); שמעון, ד"ר לכימיה, בני ברק; מרים (אשת ישעיהו פרס, כנ"ל); גרשון, ת"א; יהודית, רופאת, שיניים בת"א; ד"ר יצחק (נפטר בחו"ל); דב, מורה לאנגלית בצפת; דינה (רעייתו של המשורר דוד שמעוני).

הר' יעקב יוסף דזימיטראוסקי ז"ל

נולד בשנת תרל"ח בערך, לאביו ר' יצחק הלוי דזימיטראוסקי ז"ל (היה ידוע בלידא בשם ר' יצחק הלבן — "איטשע דער ווייסער"). אחרי למדו תורה בעיר מולדתו לידא ובישיבת סלובודקה, עד היותו בן שש-עשרה בערך, שוב גלה למקום תורה לרדיו, שם היה תלמידו ומבאי ביתו של הר"ר ישראל מאיר ז"ל ("החפץ חיים"), שהיה חבר נעוריו של אביו ר' יצחק, ובלי ספק השפיע מאוד מרבו לא רק בתורה ובמידות אלא גם בחיבת ארץ הקודש והכמיהה אליה. (כידוע, היה "החפץ חיים" מצפה לאולה בפשטות ובתמימות יום יום. וכל ימיו הגה בדיני הקרבנות, כדי שבבוא הזמן, וישמע סופרו של המשיח, יהיה מוכן לבוא ולהקריב...). בהיותו בבית אביו בלידא, נתגלגלה לידו חוברתו של הר' צבי הירש קאליסער "דרישת ציון", העוסקת בבעיית יישוב א"י וכן בבעיית חידוש הקרבנות בזמן הזה, וכפי הנראה, השאירה עליו רושם רב. ללא ספק, השפיעה עליו גם אחירת חיבת ציון שהיתה רווחת בלידא. בה ישב כבר באותן שנים הר"ר יצחק יעקב ריינס ז"ל,

יוסף יודלביץ

בן עירנו היקר, היושב אתנו בארץ, בכפר-סבא, לאורך ימים טובים, עלה לארץ בשנת 1908. מיוזג בקרבו את השפעת בית אבא (ר') "שלמה דער יאנאווער", למדן בנוסח ליטא, חבר

נעוריו של ר' יוזל מנוברדוק, אך שונה ממנו במוזגו והלך רוחו, נחל לתשחורת, איש חברה ובעל הומור, את החינוך העברי שרכש מפי דודו, ר' זלמן יודלביץ, מורה משכיל, מחלוצי המשכילים העברים בעיר, את הרוח הציונית שרווחה בלידא בהשפעתו של הרב ריינס, הנערץ עליו, יחד עם — מיטב האידיאלים של התנועות המהפכניות ברוסיה של אותן שנים. היה פעיל במפלגת הציונים-הסוציאליסטים (ס"ס — טריטוריאליסטים) ועל פעולתו זו נאסר בשנת 1907 והיה תבוש משך שנה בבתי הסוהר לאסירים פוליטיים בווורשה ובבריסק. אחרי השתחררו מן הצבא ב-1908, חזר לגירסתו הציונית הישנה — ושם פעמיו לא"י. עבר את כל תהליך החישוב של פועל חקלאי יהודי בארץ שדבק בסיסמה: "כיבוש העבודה וכיבוש עצמו לעבודה", עבודה במעדר ובמכוש, בפרדסים, בבארות ובכל עבודה קשה. 4 שנים ברחובות, שנה בפתח-תקוה, אח"כ כמנהל עבודה בפרדסי כרכור. בשנות המלחמה — ביסוד המעלה, לפי הזמנת קלווריסקי, כגנן-מדריך לקבוצת חוקרים גרמנים, והוא אז כבר נשוי ואב לבת. לאחר שחלתה הבת הקטנה ומתה, עבר זמנית לתל-אביב. אחרי המלחמה, מטעם המרכז החקלאי — בזכרון יעקב, כמדריך בעיבוד שדות הטבק, ואח"כ — לכיבוש העבודה בייבוש ביצות הכברה — עד 1929. ושוב לכיבוש העבודה בבניית בית וגן (בת"ם היום). הגיע אל הנחלה, כשהוקצתה לו חלקת אדמה בכפר-סבא והוא גטע בה פרדס לעצמו (נטע — פירוש בידיו ממש, למן השתיל הראשון), עליו פרנסתו עד היום. חינוך לחקלאות גם את שני בניו ואת בתו — להוראה. אשתו מתה עליו בשנת 1968. עד היום פעיל בחוגי החקלאים. מוסיף להיות פעיל בחיים הציבוריים ומוכתה מזמן לזמן את קוראי "דבר" בתגובותיו על תופעות ציבוריות שונות. כה לחי!

חובב ציון נלהב, על כסא הרבנות. ובהיותו בן 18, החליט הצעיר יעקב יוסף לקיים את מצוות יישוב ארץ-ישראל הלכה למעשה, וישם פעמיו לארץ הקודש.

מאז בואו לירושלים, בשנת תרנ"ו בערך, השקיע את עצמו באוהלה של תורה. הוא נשא לאשה את נכדתו של הר"ר חיים יעקב שפירא, מקובנה, שמונה לראב"ד בירושלים. היה חבר פעיל ב"אגודת בני תורה", שמטרתה היתה להפיץ את דעת התורה במושבות. בשנת תרס"ח קיבל על עצמו, בעידודו

של הרב קוק ז"ל, משרת רבנות במושבה עקרון, בה עשה כחמש שנים וכפי שמספרים, כל כך נתחבב על בני המושבה שעוד שנים רבות לאחר מכן, היו באים אליו לירושלים לשאול מפיו עצה והדרכה. שנה אחת בילה בארצות הברית, לשם החמן לכהן בכהונת רב בעיר לורנס, מסצ'וסטס, אך לא הסתגל לסביבה וחזר לירושלים. כאן המשיך באורח חייו הצנועים כמורה הוראה בשכונת "נחלת השבעה".

ההתעוררות הגדולה שקמה במחנה ישראל אחרי פירסום הצהרת בלפור, סחפה אתה גם את הרב ר' יעקב יוסף, שראה בזה אתחלתא דגאולה וכבר חזה בדמיונו את חידוש העבודה בהר הבית. הוא ראה, איפוא, כדבר בעתו להוציא לאור מחדש את חוברתו של הרב קאלישר הנ"ל * (על חשבוננו הפרטי) ועוד הוסיף עליה גופך משלו, מאמר מפרי עטו ("קונטרס סמיכת זקנים") ובו הצעה לחידוש הסמיכה בישראל והקמת סנהדרין גדולה בירושלים.

גדול בתורה ועם זה צנוע ועניו, שאינו מבקש גדולה לעצמו, בעל מידות תרומיות ומסביר פנים לכל הפונה אליו, וכרכו "החפץ חיים" ז"ל — מצפה בכל רגע לגאולה השלמה. נפטר בשיבה טובה בכ"ט תשרי תשכ"ו.

אחד מבניו, ר' דוד הלוי דזימיטרובסקי, יושב בכפר-סבא, ובנו השני, ד"ר חיים זלמן דזימיטרובסקי, מכהן כפרופסור בסמינר ע"ש שכטר בניו-יורק.

*

גם לעליה השנייה תרמה לידא את תרומתה. חמישה מהם אנו מכירים. לא כולם בבת אחת באו. אך כולם הלכו לבטח דרכם, תוך ראייה ברורה את מטרתם, וכולם היו בין בוני החיים החדשים בארץ, איש איש בתחומו. הראשון בסדרה זו —

* ספר דרישת ציון לתורת יישוב ארץ ישראל, מאת הגאון מרה צבי הירש קאלישער, המו"ל יעקב יוסף במה"ר יצחק הלוי דזימיטרובסקי, ירושלים, תרע"ט.